

מגמות בציוני הבגרות בשנים 1991-2017*

כרמל אורן

יואל רפ

המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (מאל"ו)

דוד מעגן

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס)

תקציר

מטרת עבודה זו היא לתאר, ולנסות להבין, את מגמות השינוי בציוני הבגרות של בוגרי מערכת החינוך בארץ לאורך שלושה עשורים – משנות התשעים המוקדמות ועד סוף העשור הנוכחי. מאחר שהמגמה הכללית היא של עלייה, ומאחר שציוני הבגרות אינם מכוילים, נשאלת השאלה האם העלייה מעידה על שיפור אמיתי ביכולת ובידע של התלמידים.

המדגם שעליו מבוסס המחקר לקוח ממאגרי הלמ"ס, והוא כולל את נבחני הבגרות בחינוך הממלכתי, העברי והערבי, ב-27 השנים 1991-2017. לאורך השנים ניכרת מגמה ברורה של עלייה בציוני הבגרות הנצפים (ה"נומינליים") – 0.36 ו-0.33 נקודות בשנה בחינוך העברי ובחינוך הערבי, בהתאמה. בחינוך העברי עליית ציוני הבגרות אינה מלווה בעלייה דומה בציוני הבחינה הפסיכומטרית. בחינוך הערבי מגמת העלייה בציוני הבגרות מתמתנת החל משנת 2003, וגם הציונים הפסיכומטריים מצויים במגמת עלייה, אך מתונה יותר, לאורך התקופה כולה. ממצא זה מעיד על מגמה אינפלציונית פחותה.

במחקר זה השתמשנו בציוני בחינת הכניסה הפסיכומטרית לאוניברסיטאות ("הפסיכומטרי") ובמשתני רקע נוספים לצורך פיקוח סטטיסטי על רמת היכולת. הפסיכומטרי מתאים לכך הן משום שציוניו מכוילים בין נוסחים, מועדים ושפות בחינה, ולפיכך בני השוואה על אותו סולם, והן משום שתחומי הדעת הנבחנים בו מתואמים גבוה עם מקביליהם בבגרות: התחום הכמותי עם מתמטיקה, תחום האנגלית עם מקצוע האנגלית, התחום המילולי עם מקצועות השפה.

גודל השינוי השנתי ה"אמיתי" (או ה"ריאלי") של ציון הבגרות הממוצע ושל כל אחד מציוני המקצועות מתמטיקה, אנגלית ושפת אם, בחינוך העברי ובחינוך הערבי בנפרד, נאמד באמצעות מודלים של רגרסיה לינארית מרובה. במודלים אלה המשתנים הבלתי תלויים במחקר הם משתנה הזמן (שנת הבחינה), הציונים הפסיכומטריים ומשתני הרקע וכן אינטראקציות נבחרות ביניהם. המשתנים התלויים הם הציון הכללי בבגרות והציון בכל מקצוע בגרות שנבדק. הבדיקה מלמדת על עלייה אינפלציונית ב-27 השנים שנבדקו: בחינוך העברי נרשמה עלייה בציון הבגרות הכללי (ללא בונוסים) – בשיעור שנתי ממוצע של 0.37 נקודות, שהן כ-10 נקודות לאורך התקופה כולה. קצב העלייה מתמתן עם הזמן: בשנים 2017-2005 שיעור העלייה האינפלציונית השנתית הוא 0.16 נקודות. בחינוך הערבי שיעור העלייה האינפלציונית השנתית בממוצע הבגרות על פני כל התקופה הוא 0.16, אך בשנים 2017-2005 המגמה נעצרת ונרשמה אף ירידה שנתית זעומה בשיעור של 0.11 נקודות (שהן 1.3 נקודות מעבר ל-12 השנים הנבדקות). יצוין כי בשנת 2005 הוכנסה רפורמה שבעקבותיה נרשמה עלייה חדה בציונים, בעיקר באנגלית, ובמתמטיקה 3 יח"ל, ועקב כך גם ירידה בשונות שלהם.

* המחקר בוצע במשרדי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על בסיס מאגרי הנתונים של הלמ"ס.